

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi väliaikaisesta epidemiakorvauksesta ja toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki väliaikaisesta epidemiakorvauksesta. Lailla tuettaisiin yhteiskunnassa taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä ja perheitä tilanteessa, jossa covid-19-epidemiasta johtuvat rajoitustoimet ovat aiheuttaneet ylimääräisiä kustannuksia. Tuen piiriin kuuluisivat henkilöt, jotka ovat saaneet perustoimeentulotukea rajoitustoimien aikana, jos he edelleen ovat perustoimeentulotuen saajina tuen maksuaikana syksyllä 2020.

Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia väliaikaisesti siten, että toimeentulotukea myönnettäessä ei otettaisi huomioon epidemiakorvausta.

Esitys liittyy syksyllä 2020 annettavaan lisätalousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2020 ja olemaan voimassa 31.12.2020 saakka.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
3 Tavoitteet	5
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	5
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	5
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	6
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset tuensaajien määriin	6
4.2.2 Vaikutukset viranomaisen toimintaan	6
4.2.3 Vaikutukset kansalaisiin.....	6
5 Lausuntopalaute	7
6 Säännöskohtaiset perustelut	7
6.1 Laki väliaikaisesta epidemiakorvauksesta	7
6.2 Laki toimeentulotuesta	9
7 Voimaantulo	9
8 Suhde talousarvioesitykseen	9
9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	9
LAKIEHDOTUKSET	11
1. Laki väliaikaisesta epidemiakorvauksesta	11
2. Laki toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.....	13
LIITE	14
RINNAKKAISTEKSTI.....	14
2. Laki toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.....	14

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Vuoden 2020 alussa käynnistyneen uuden koronaviruksen aiheuttaman covid-19-tartuntatauti-epidemian (koronavirusepidemia) johdosta on jouduttu rajoittamaan ihmisten kokoontumisia ja monia yhteiskunnan toimintoja lainsäädännön ja suositusten avulla.

Maaailman terveysjärjestö WHO julisti uuden koronaviruksen aiheuttaman covid-19-tartuntatauti-epidemian pandemiaksi 11.3.2020. Hallitus totesi 16.3.2020 yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Tämän perusteella valmiuslain (1552/2011) 6 §:n mukainen valtioneuvoston asetus valmiuslain 86, 88, 93—95 ja 109 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käyttöönotosta annettiin eduskunnalle 17.3.2020.

Niin ikään 16.3.2020 hallitus linjasi lisätoimenpiteistä, joiden tarkoituksena on hidastaa koronavirustartuntojen leviämistä sekä suojella riskiryhmiä. Hallitus ilmoitti toimenpiteiden olevan voimassa 13.4.2020 asti.

Hallituksen linjaamat toimenpiteet saatettiin voimaan valmiuslain, tartuntatautilain sekä muun lainsäädännön mukaisesti. Käyttöönottoasetusta täsmennettiin muun muassa valtioneuvoston asetuksella varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista (126/2020), jota muutettiin asetuksella 131/2020. Asetuksen mukaisesti kunta voi luopua varhaiskasvatuksesta annetun lain (540/2018) mukaisen varhaiskasvatuksen järjestämisvastuusta, jos lapsen vanhemmat tai muut huoltajat voivat järjestää lapsen hoidon muutoin. Asetuksen nojalla perusopetus järjestettiin kouluissa ja muissa oppilaitoksissa tapahtuvan lähiopetuksen sijasta muun muassa etäopiskeluna. Asetuksen mukaan esiopetuksikäisille ja perusopetuksen 1—3 vuosiluokkien oppilaille, kuten myös erityisen tuen päätöksen saaneille oppilaille sekä pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaille, järjestettiin kuitenkin lähiopetusta.

Edellä mainituissa lisätoimenpidelinjauksissaan hallitus suositti, että ne lapset, joilla on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen, hoidetaan kotona, ja että ne lapset, joilla on oikeus lähiopetukseen, osallistuvat etäopetukseen vanhempien tai huoltajien valvonnassa, jos tämä on mahdollista.

Hallitus päätti 30.3.2020 jatkaa koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi ja riskiryhmien suojelemiseksi aiemmin päätettyjä rajoitustoimia, kuten varhaiskasvatusta ja koulua koskevia rajoitustoimia sekä omaehtoiseen karanteeniin ohjaamista koskevia toimia, 13.5.2020 saakka. Valtioneuvosto antoi 31.3.2020 valmiuslain käyttöönoton jatkamisesta ns. jatkamisasetuksen (174/2020) ja 6.4.2020 asetuksen varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista (191/2020). Asetukset olivat voimassa 14.4.—13.5.2020.

Toimenpiteillä pyrittiin väestön terveyden ja terveydenhuollon toimintakyvyn varmistamiseen. Erilaisilla rajoituksilla on kuitenkin ollut myös haitallisia sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia. Epidemiatilanne on toistaiseksi helpottanut ja hallitus on siirtynyt epidemian hallinnassa uuteen vaiheeseen. Tähän liittyy asteittainen rajoitusten purku, talous- ja työllisyyskasvun tukeminen sekä kulutuskysyntää lisäävät toimet. Epidemian haitalliset vaikutukset talouteen ja työllisyyteen jatkuvat kuitenkin vielä jonkin aikaa.

Lapsiperheissä varhaiskasvatusta, koulutusta ja opiskelua koskevat rajoitukset aiheuttivat lisäkustannuksia muun muassa lasten ruokaillessa kotona hoitopaikan tai koulun sijasta. Myös muut rajoitustoimet ja toimintojen rajoittamiset, kuten julkisen liikenteen vähentäminen, aiheuttivat lisäkustannuksia, ja näiden kustannusten voidaan katsoa olevan merkittäviä kaikkein pienituloisemmille henkilöille ja perheille.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman yhtenä tavoitteena on, että Suomi on entistä tasa-arvoisempi ja yhdenvertaisempi maa, jossa luottamus lisääntyy ja jokainen ihminen on arvokas. Ihmisten hyvinvointi-, terveys- ja tuloeroja kavennetaan ja osallisuutta lisätään. Kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevat kansalaiset ovat joutuneet kärsimään koronaepidemian vaikutuksista sekä sen jäljiltä heikentyneestä talous- ja työllisyystilanteesta eri tavoin. Lomautukset ja työllisyysmahdollisuuksien heikentyminen heijastuvat myös suoraan useiden ihmisten talouteen. Koronaepidemian johdosta moni on joutunut rajoittamaan ja järjestelemään arkielämäänsä uudella tavalla, mistä on aiheutunut myös lisää arjen kuluja. Jotta kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat viimesijaisen toimeentulotuen tarpeessa olevat voisivat myös saada kompensatiota arkipäiväisestä elämisestä aiheutuneisiin kuluihinsa, on heille nähty tarpeelliseksi myöntää erityinen lisäetuus.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä hallituksen lisätalousarvioneuvottelujen linjausten pohjalta yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa.

2 Nykytila ja sen arviointi

Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotukilain mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan sekä, siinä laajuudessa kuin avioliittolaissa (234/1929), lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) ja muussa laissa säädetään, puolisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta. Toimeentulotukilaissa säädetään myös velvollisuudesta ilmoittaa tautua työttömäksi työnhakijaksi.

Toimeentulotuen määrä on toimeentulotukilain mukaan määriteltujen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Tulot ja varat otetaan ensin huomioon perustoimeentulotukea määrättäessä. Tällä säännöksellä tarkoitetaan tukioikeuden määrittämiseksi tehtävää laskelmaa. Asiakkaan käytettävissä olevien tulojen arviointi edellyttää harkintaa.

Perustoimeentulotuki koostuu perusosasta ja muista perusmenoista. Perusosa kattaa jokapäiväiseen kulutukseen kuuluvia menoja, joiden määrästä säädetään eri perhetyypeittäin erikseen. Niistä ei tarvitse esittää erillistä selvitystä. Muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon mm. asumiseen ja terveydenhuoltoon liittyviä ja muita säännöksessä lueteltuja menoja. Muiden perusmenojen osalta tarpeellisuuden arvioiminen edellyttää harkintaa. Tarpeellisuusharkinta sisältää sekä menon että sen suuruuden tarpeellisuuden arviointia. Perustoimeentulotuen myöntää Kansaneläkelaitos.

Toimeentulotukea haetaan Kelasta, joka arvioi ensin hakijan oikeuden perustoimeentulotukeen. Kela siirtää hakemuksen kuntaan, jos hakija esittää hakemuksessaan muita kuin 7 a (perusosa) tai 7 b (muut perusmenot) §:issä mainittuja menoja. Hakemus täydentävästä ja ehkäisevästä

toimeentulotuesta voidaan käsitellä suoraan kunnassa niissä tapauksissa, joissa hakija on saanut hakemusta koskevalle ajalle tehdyn päätöksen perustoimeentulotuesta. Vain poikkeustilanteissa kunta voi tehdä päätöksen ilman, että edellytetään perustoimeentulotuen päätöstä Kelasta.

Sosiaaliturvassa ei ole osia, joilla tuen hakijan tai hänen perheensä lisääntyneitä elinkustannuksia voitaisiin poikkeuksellisissa tilanteissa, kuten nyt koronaepidemian aikana, ottaa erikseen huomioon ja korvata. Työssäkäyvien tilanteen helpottamiseksi säädettiin laki koronavirusepidemian vuoksi palkatta työstä poissa olevalle maksettavasta väliaikaisesta tuesta (297/2020).

Hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä tiedusteltiin Soste Suomen sosiaali ja terveys ry:n kokemuksia ja tietoja koronakriisin vaikutuksista taloudellisesti heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Soste toteaa, että vähimmäisturvan varassa elävien tulotaso on niin matala, että joustoa ylimääraisiin kuluihin ei juurikaan ole. Kauppojen kotiinkuljetuspalvelut ovat myös kalliita pienituloisille. Soste katsoo, että ihmisten toimeentuloa kannattaa tukea, jotta he eivät turvautuisi kalliisiin pikavippeihin selvittääkseen arjen kuluista. Takuusäätiöstä saatujen tietojen mukaan toukokuussa 2020 säätiöön on tullut ennätysmäärä takaushakemuksia.

Sosten mukaan ruoka-avun tarve on lisääntynyt. Sosiaalibarometrin 2020 ennakkotieto kertoo, että 73 prosenttia sosiaalitoimintajärjestöistä arvioi ruoka-avun tarpeen lisääntyneen ja reilut 40 prosenttia sanoo vuokratien ja muiden velkaongelmien yleistyneen poikkeustilan aikana (barometri kokonaisuudessaan julkistetaan 3.7.). Muun muassa työttömien yhdistykset ovat keskeisiä toimijoita, jotka pitävät yllä matalan kynnyksen toimipisteitä työttömille ja hoitavat myös ruokajakelua. Työttömien keskusjärjestön jäsenilleen toukokuussa tekemän kyselyn perusteella 73 prosenttia kyselyyn vastanneista yhdistyksistä oli supistanut toimintaansa olennaisesti tai toiminta oli suljettu kokonaan. Supistukset ovat johtuneet ensisijaisesti poikkeuslakiin liittyvistä kokoontumisrajoitteista.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on tukea taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä ja perheitä tilanteessa, jossa koronavirusepidemia ja sen vuoksi säädetyt poikkeus- ja rajoitustoimet sekä suositukset ovat aiheuttaneet ylimääraisia kuluja ja kustannuksia.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uudesta etuudesta, jonka toimeenpanosta vastaisi Kansaneläkelaitos. Kyseessä olisi määräaikainen laki.

Tukeen olisi oikeus henkilöllä tai perheellä, joka on saanut toimeentulotuesta annetun lain 7 §:n mukaista perustoimeentulotukea ajalla 1.3.–31.7. 2020 ja lisäksi saa perustoimeentulotukea maksukuukautta edeltävänä kuukautena. Tuen maksaminen siis perustuisi rajoitustoimien aikaiseen tilanteeseen ja sitä maksettaisiin syksyllä henkilöille, jotka edelleen ovat perustoimeentulotuen piirissä.

Tuen määrä olisi 75 euroa henkilöä kohti kuukaudessa. Tuki olisi veroton.

Tuki olisi kulukorvaustyyppinen ja käyttäytyisi kuin toimeentulotuki suhteessa muihin etuuksiin eikä sitä otettaisi tulona huomioon etuuden saajan muita etuuksia tai toimeentulotukea määrättäessä. Tukea ei kuitenkaan ole ajateltu kohdennettavaksi mihinkään tiettyihin yksittäisiin menoihin.

Tuen toimeenpanosta vastaisi Kansaneläkelaitos. Sitä ei tarvitsisi erikseen hakea, vaan Kansaneläkelaitos tutkisi tuen saamisen edellytykset, myöntäisi ja tekisi päätöksen etuudesta hallussaan olevien tietojen perusteella. Tukea koskevista päätöksistä olisi muutoksenhakuoikeus sosiaaliturvan muutoksenhakulautakuntaan ja edelleen vakuutusosikeuteen.

Tuki rahoitettaisiin valtion varoista.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset tuensaajien määriin

Perustoimeentulotukea saavia kotitalouksia oli 218 727 kappaletta 1.3.–31.7.2019 ja niissä asui 323 162 henkilöä. Arvion perusteella 75 euron kuukausikorvaus maksettaisiin 154 810 kotitalouteen (71 %) syksyllä ainakin kerran, kun taas noin 63 917 kotitaloutta (29 %) ei saisi korvausta, koska he eivät saisi perustoimeentulotukea enää tarkastelujaksolla. Arvioissa on oletettu, että saajamäärät ovat suurempia vuonna 2020 verrattuna vuoteen 2019. Etuutta saavien henkilöiden määrien on arvioitu näin ollen kasvavan vuonna 2020 vielä 20 000 kappaleella kuukaudessa ja kotitalouksien määrää kasvaa noin 13 000 taloudella kuussa. Tällöin kokonaiskuluiksi on arvioitu noin 60 miljoonaa euroa valtiolle.

Valmistelun yhteydessä on arvioitu, että tukeen oikeutettuja olisi vuoden 2020 elokuussa 197 394 henkilöä, syyskuussa 190 445 henkilöä, lokakuussa 196 805 henkilöä ja marraskuussa 194 447. Keväällä perustoimeentulotukea saaneita henkilöitä, jotka eivät saa perustoimeentulotukea syksyllä eivätkä uutta koronaetutusta olisi noin 91 000. Tuki kohdistuisi tasasuuruksena henkilöä kohden eli riippuen kotitalouden koosta syksyn tarkasteluksena tuen määrä kotitaloutta kohden vaihtelisi.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisen toimintaan

Tuen toimeenpanosta vastaisi Kela. Toimeenpanosta aiheutuisi Kelalle erityisesti ICT-työtä sekä työtä asiakaspalvelussa ja etuuksien ratkaisutoiminnassa. Kelalle aiheutuisi työtä myös viestinnästä, jonka merkitys korostuu toimeenpantaessa nopealla aikataululla valmisteltua uutta etuutta. Viestinnän rooli korostuu myös, koska halutaan välttää Kelan asiointikanavien ruuhkautuminen uutta tukea koskevista yhteydenotoista. Varsinaisen päätöksenteosta aiheutuvan työmäärän arvioidaan kuitenkin jäävän esitetyn mallin mukaisessa toimeenpanossa vähäiseksi.

4.2.3 Vaikutukset kansalaisiin

Kelasta perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista yksin asuvia oli 98 058, yksinhuoltajia 20 047, kahden huoltajan perheitä 11 705 ja lapsettomia pareja 6 070. Tuki kohdentuisi siis erityisesti yksin asuville sekä yksinhuoltajille. Tuensaajien joukossa voidaan olettaa olevan covid-19-taudin riskiryhmiin kuuluvia henkilöitä, joiden kohdalla mahdollisuudet toimia arjessa normaalisti ovat erityisesti vaikeutuneet. Erityisen hankalaan tilanteeseen ovat oletetusti joutuneet ne riskiryhmiin kuuluvat henkilöt, joiden oma taloudellinen puskuri on ollut vähäinen. Nyt maksettavalla tuella voidaan kohdentaa tukea mahdollisimman nopealla käytettävissä olevalla keinolla näille henkilöille. Lisäksi tuki kohdentuu muille kuin riskiryhmiin kuuluville perustoimeentulotukea saaneille ja sitä yhä saaville henkilöille. Koronaepidemian ja sen leviämistä ehkäisemisen toimenpiteiden voidaan olettaa haitanneen ja vaikuttaneen erityisesti niiden henkilöiden talouteen, jotka ovat olleet jo valmiiksi vaikeassa taloudellisessa tilanteessa. Tuen määrätymisperusteet onkin pyritty rakentamaan siten, että näille henkilöille pystyttäisiin perustuvan tukien lisäksi kohdentamaan erityistä korvausta.

Tällä perusturvan väliaikaisella laajennuksella ei ole suoraan vaikutusta perustoimeentulotukea saavien henkilöiden määrään, koska tuen saaminen edellyttää perustoimeentulotuen saamista, mutta tuki voi osaltaan helpottaa tuensaajan mahdollisuuksia päästä pois viimesijaisen järjestelmän piiristä pidemmällä tarkastelujaksolla. Lisäksi uuden tuen myöntäminen voi helpottaa tilannetta niiden vaikeassa taloudellisessa tilanteessa olevien henkilöiden kohdalla, joiden tilanne on vaikeutunut erityisesti koronatilanteen johdosta ja jotka muutoin joutuisivat hakemaan taloudellista tukea kunnasta täydentävänä tai ehkäisevänä toimeentulotukena. Valmisteluaikataulusta johtuen näitä vaikutuksia ei ole kuitenkaan pystytty arvioimaan tarkemmin. Koska tarkoituksena on, että etuus ei vaikuta muihin maksussa oleviin tukiin, parantaa tuki suoraan ja vähentämättömänä heikoimmassa taloudellisessa tilanteessa epidemian vuoksi olevien ihmisten taloudellista tilannetta.

5 Lausuntopalaute

Esitys on laadittu kiireellisesti helpottamaan kaikkein pienituloisimpien toimeentuloa. Lausuntokierrosta ei ole ollut koronavirusepidemiasta johtuvien poikkeuksellisten olosuhteiden vaatiman nopean valmistelun vuoksi mahdollista järjestää. Säädösalvauksen kuulemisohjeen mukaan säädösehdotuksesta voidaan jättää kirjalliset lausunnot pyytämättä vain perustellusta syystä. Käsillä olevia olosuhteita on pidettävä niin poikkeuksellisina, että lausuntokierroksesta poikkeamiselle on olemassa perustellut syyt.

6 Säännöskohtaiset perustelut

6.1 Laki väliaikaisesta epidemiakorvauksesta

1 §. Lain tarkoitus. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi uuden lain tarkoituksesta. Pykälän mukaan lain tarkoituksena olisi tukea koronavirusepidemian aikana taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä ja perheitä niiden ylimääräisten kustannusten vuoksi, joita on aiheuttanut koronavirusepidemian rajoitustoimista.

2 §. Oikeus tukeen. Pykälässä säädettäisiin tarkemmin tuen saamisen edellytyksistä. Oikeus tukeen ratkaistaisiin perustoimeentulotuen saamisen perusteella. Tukeen olisi oikeus, jos on saanut perustoimeentulotukea 1.3.—31.7.2020 välisenä aikana. Lisäksi tuen saaminen edellyttäisi, että perustoimeentulotukea on saanut tuen maksamista edeltävän kuukauden aikana. Jos tuensaaja on siis saanut perustoimeentulotukea 1.3.—31.7.2020 ja esimerkiksi elokuun 2020 aikana, hänelle maksettaisiin tämän lain mukaista etuutta syyskuussa 2020 ja niin edelleen. Viimeinen tukierä maksettaisiin joulukuussa 2020.

3 §. Toimeenpano. Ehdotetun lain mukaisen tukitoiminnan yleinen ohjaus ja johto kuuluisivat sosiaali- ja terveysministeriölle ja lain toimeenpanosta vastaisi Kansaneläkelaitos.

4 §. Tuen myöntäminen. Pykälässä ehdotetaan, että tukea ei tarvitsisi erikseen hakea vaan Kansaneläkelaitos myöntäisi tuen sillä olevien, perustoimeentulotukea koskevien tietojen perusteella sen saamisen edellytykset täyttävälle. Tuen edellytykset on laissa selkeästi määritelty ja ne ovat yksiselitteiset. Lisäksi kaikki tiedot ovat Kansaneläkelaitoksen tiedossa eikä tuen hakija voisi siten esittää niiltä osin mitään uutta ja tarpeellista tietoa. Tuen perusteena on perustoimeentulotuki, jota asiakas on hakenut hakemuksella. Menettelyllä myös varmistettaisiin se, että kaikki tukeen oikeutetut myös saisivat tuen. Tuki myönnettäisiin määräajaksi kuukaudeksi kerrallaan.

5 §. Tuen määrä ja maksaminen. Tukea ehdotetaan 1 momentin mukaan maksettavaksi kuukausikohtaisesti ja henkilöluvun perusteella. Tukea maksettaisiin 75 euroa kuukaudessa siihen oikeutettua henkilöä kohden. Tuen perusteena oleva henkilömäärä ratkaistaisiin sen maksamista edeltävän kuukauden perustoimeentulotukiratkaisussa todetun henkilömäärän perusteella.

Tuki maksettaisiin 2 momentin mukaan tuen saajan perustoimeentulotuen maksamista varten ilmoittamalle tilille. Kun tuki maksetaan perheelle, se maksetaan toimeentulotukea hakeneelle perheenjäsenelle tämän perustoimeentulotuen maksamista varten ilmoittamalle tilille.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tuen maksupäivistä. Syyskuussa 2020 tuki maksettaisiin kuukauden 30. päivänä, jotta Kansaneläkelaitokselle jäisi riittävästi aikaa tuen täytäntöönpanoon ja teknisten ratkaisujen varmistamiseen. Loka-, marras- ja joulukuussa 2020 tuki maksettaisiin kunkin kuukauden 16. päivänä.

6 §. Tukea koskeva päätös. Pykälän 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitos antaisi kirjallisen päätöksen tuen myöntämistä, hylkäämistä ja tuen takaisinperimistä koskevassa asiassa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin päätöksen tiedoksi antamisesta, mikä tapahtuisi noudattaen, mitä Kansaneläkelaitoksesta annetun lain (731/2001) 20 a §:ssä on säädetty.

7 §. Menettelysäännökset ja muutoksenhaku. Tukeen ehdotetaan sovellettavaksi sairausvakuutuslain (1224/2004) säännöksiä koskien etuuden siirtokieltoa, takaisinperintää ja takaisinperintäsaatavan vanhentumista, muutoksenhakua, päätöksen itseoikaisua ja poistamista, henkilön oikeutta saada omia tietojaan, Kansaneläkelaitoksen tietojen saamista ja luovuttamista. Tietojen saamista koskevien sairausvakuutuslain 19 luvun 1 §:n 1 momentin sekä 6 ja 8–11 §:n mukaisien säännösten perusteella Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada käsiteltävänä olevan etuuden ratkaisemista varten välttämättömät tiedot sekä luovuttaa tietoja ulosottoviranomaiselle suojaisuuden laske-
mista varten. Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus luovuttaa tarpeen mukaan tietoja myös muille viranomaisille sairausvakuutuslain 19 luvun 8 §:n mukaisesti väärinkäytösten ja rikosten selvittämistä varten. Sairausvakuutuslain 19 luvun 9 §:n perusteella Kansaneläkelaitos voisi käyttää tämän lain mukaista etuutta käsitellessään muiden sille säädettyjen tehtävien hoitamista varten saamia tietoja, jos on ilmeistä, että ne vaikuttavat tämän lain mukaiseen etuuteen ja tiedot on lain mukaan otettava huomioon päätöksenteossa ja Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada tiedot muutoinkin erikseen. Sairausvakuutuslain 19 luvun 10 ja 11 §:n perusteella Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada tiedot teknisen käyttöyhteyden kautta ja Kansaneläkelaitoksella olisi ilmoitusvelvollisuus asiakkaalle siitä mihin hänen tietojaan voidaan käyttää ja luovuttaa. Lisäksi pykälässä säädettäisiin ulosmittauskiellosta.

8 §. Rahoitus. Pykälän 1 momentin mukaan valtio rahoittaisi ehdotetusta laista aiheutuvat kustannukset. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valtion ja Kansaneläkelaitoksen välisestä maksumenettelystä.

9 §. Voimaantulo. Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1.8.2020. Ehdotetun voimaantulosäännöksen 1 momentin mukaan laki olisi voimassa 31.12.2020 saakka.

Pykälän 2 momentin mukaan etuus myönnettäisiin ensimmäisen kerran syyskuussa 2020. Lakia sovellettaisiin lain voimassaolon päättymisen eli 31.12.2020 jälkeenkin niihin etuusasioihin, jotka koskevat lain voimassaoloajalta maksettavaa tukea. Näin ollen tukea koskeva päätös voitaisiin tarvittaessa tehdä lain voimassaolon päätyttyä ja tuki myöntää ja maksaa siltä ajalta, jolta henkilö on esimerkiksi muutoksenhaun perusteella tullut oikeutetuksi perustoimeentulotukeen.

Samoin esimerkiksi muutoksenhakuasioita tulee voida käsitellä myös lain voimassaolon päätyttyä. Myös valtion ja Kansaneläkelaitoksen välisen maksumenettelyn osalta toimenpiteet voitaisiin toteuttaa lain voimassaolon päättymisen jälkeen.

6.2 Laki toimeentulotuesta

11 §. *Huomioon otettavat tulot.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi väliaikaisesti voimassa oleva uusi 8-kohta, jonka mukaan koronavirusepidemian ja sen rajoitustoimien vuoksi aiheutuneita ylimääräisiä kustannuksia korvaavasta väliaikaisesta tuesta annetussa laissa tarkoitettua tukea ei huomioitaisi tulona arvioitaessa henkilön oikeutta toimeentulotukeen. Toimeentulotuessa on pääsääntönä, että kaikki henkilön ja perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot otetaan tuloina huomioon. Säännöksen 2 momentissa on lueteltu poikkeukset tästä pääsäännöstä eli lueteltu ne tulot, jotka ovat niin sanotun etuoikeutetun tulon asemassa. Nyt säädettäisiin, että edellä mainittua tukea ei otettaisi huomioon toimeentulotuessa tulona, eli henkilö voi näin saada etuoikeutetun summan toimeentulotuen lisäksi kokonaan käyttöönsä. Tavoitteena on, että perustoimeentulotukea saavat hyötyisivät tuesta täysimääräisesti.

7 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1.8.2020 ja olemaan voimassa 31.12.2020 saakka. Koronavirusepidemian vaikutukset yhteiskuntaan ja yksilöihin arvioidaan väliaikaisiksi, vaikka epidemian aiheuttamien rajoitustoimien ja suositusten tarkka kesto ei ole tiedossa. Lakeja sovellettaisiin 31.12.2020 jälkeenkin etuusasioihin, jotka koskevat aikaa ennen 1.1.2021. Näin ollen esimerkiksi tuen maksamiseen, muutoksenhakuun ja takaisinperintään liittyviä säännöksiä sovellettaisiin myös lain voimassaolon päättymisen jälkeen.

8 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy syksyllä 2020 annettavaan lisätalousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Esitys liittyy perustuslaissa turvatuista perusoikeuksista erityisesti jokaisen oikeuteen sosiaaliturvaan. Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännös turvaa jokaiselle Suomen lainkäyttöpiirissä olevalle subjektiivisen oikeuden sellaiseen tulotasoon ja palveluihin, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso. Sisällöltään perustuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittaman ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon voi katsoa merkitsevän laajempaa turvaa kuin pelkkä elämän ylläpito tarkoittaisi. Perustuslakivaliokunta on eri yhteyksissä lausunut, että 19 §:n 1 momentin mukainen ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso kuuluu kaikille. Vähimmäistason sisältöä perustuslakivaliokunta ei ole kuitenkaan tarkemmin eritellyt. Perustuslakivaliokunta katsoi toimeentulotukilain säätämisen yhteydessä antamassaan lausunnossa (PeVL 31/1997 vp), että toimeentulotukijärjestelmällä on pyritty turvaamaan sosiaalisesti hyväksyttävää elintasoa, mikä on enemmän kuin hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentin (nykyisin PL 19.1 §) tarkoittama oikeus. Tuen lisäosalla katettavat menot eivät valiokunnan mielestä ole yleensä kuuluneet hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentissa tarkoitettuun oikeuteen.

Välttämättömän toimeentulon lisäksi perustuslain 19 §:n 2 momentin mukaan lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Perustoimeentulon

turvan käsite on voimassa olevasta sosiaaliturvan lainsäädännöstä sinänsä riippumaton ja perustuslainsäädännös ei siten kiinnity suoraan tiettyihin olemassa oleviin etuusjärjestelmiin. Säännöksen osalta on kuitenkin vakiintuneesti katsottu, että sen vaatimuksia eivät vastaa sellaiset lainsäädännölliset muutokset, jotka merkitsisivät olennaista puuttumista perustoimeentulon turvaan. Säännös sisältää myös lainsäätäjään kohdistuvan toimintavelvoitteen. Säännöksen osalta on toisaalta pidetty luonnollisena, että sosiaaliturvaa suunnataan ja kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että perustoimeentulon turva on taattu pitkällä aikavälillä.

Toimeentulotukea on pidetty perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkinnan mukaan perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaisena turvana rahamääräisten suoritusten osalta. Siitä, miltä osin toimeentulotuki on perustuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittama viimesijainen tuki ja miltä osin mahdollisesti perustuslain 19 §:n 2 momentin tarkoittamia etuuksia täydentävä etuus, ei kuitenkaan ole esitetty täysin vakiintunutta kantaa. Toimeentulotuessa on elementtejä molemmista.

Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien yhteydessä on usein puhuttu heikentämiskiellosta eli siitä, että kerran saavutettua tuen tasoa ei saisi heikentää. Myös heikentämiskiellon merkitystä rajoittaa käytännössä merkittävästi se, että varsinkin TSS-oikeuksien turvaamiseen on selvästi liitetty ajatus siitä, että perusoikeudet ovat riippuvaisia käytettävistä taloudellisista voimavaroista.

Perustuslakivaliokunta on todennut usein, että perustuslain 19 §:n 2 momentin mukainen turva merkitsee pidemmälle menevää turvan tasoa kuin pykälän 1 momentin mukainen oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustoimeentuloa turvaava järjestelmä ei siten voi muodostua 1 momentin mukaisesta viimesijaisesta turvasta (esim. PeVL 25/2013 vp ja siinä viitatut lausunnot sekä HE 309/1993 vp.).

Esityksessä parannetaan perustoimeentulotukea saaneiden henkilöiden tai perheiden taloudellista asemaa erillisellä lisätuella. Lisätuen taustalla on yleinen yhteiskunnan taloudellisen tilanteen heikentyminen koronaepidemian seurauksena sekä sen aiheuttamat heijastusvaikutukset yksittäisten kansalaisten arjen järjestelyihin ja sitä kautta myös taloudelliseen asemaan. Heijastusvaikutukset ovat kohdistuneet erityisesti taloudellisesti heikoimmassa asemassa oleviin, joita toimeentulotuen saantikriteerit täyttävät henkilöt ja perheet ovat. Tuki on määräaikainen, koska koronaepidemiatilanteen aiheuttamien seurausten on katsottu myös olevan ohimeneviä.

Näin olleen hallitus katsoo, että esitys ei ole ristiriidassa perusoikeuksien heikennyskiellon kanssa ja että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

väliaikaisesta epidemiakorvauksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Tässä laissa säädetään väliaikaisesta epidemiakorvauksesta, jolla tuetaan taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä ja perheitä covid-19-epidemiasta johtuvien rajoitustoimien aiheuttamien kustannusten vuoksi.

2 §

Oikeus tukeen

Oikeus tukeen on sellaisilla henkilöillä ja perheillä, jotka ovat saaneet toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 7 §:n tarkoitettua perustoimeentulotukea 1 päivän maaliskuuta ja 31 päivän heinäkuuta 2020 välisenä aikana nämä päivät mukaan lukien sekä tuen maksukuukautta edeltävän kuukauden aikana.

3 §

Ohjaus ja johto sekä toimeenpano

Tämän lain mukaisen tukitoiminnan yleinen ohjaus ja johto kuuluvat sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle. Lain toimeenpanosta vastaa Kansaneläkelaitos.

4 §

Tuen myöntäminen

Kansaneläkelaitos tutkii oikeuden tukeen ja myöntää tuen ilman erillistä hakemusta Kansaneläkelaitoksella olevien, perustoimeentulotukea koskevien maksutietojen perusteella. Tuki myönnetään määräaikaisesti kuukaudeksi kerrallaan.

5 §

Tuen määrä ja maksaminen

Tuen määrä on 75 euroa kuukaudelta henkilöä kohden. Tukeen oikeutettujen henkilöiden lukumääränä käytetään tuen maksamista edeltävän kuukauden perustoimeentulotukipäätöksen mukaista henkilömäärää.

Tuki maksetaan tuen saajan tai, kun tukea maksetaan perheelle, toimeentulotukea hakeneen perheenjäsenen perustoimeentulotuen maksamista varten ilmoittamalle tilille.

Syyskuussa 2020 tuki maksetaan kuukauden 30. päivänä. Loka-, marras- ja joulukuussa 2020 tuki maksetaan kunkin kuukauden 16. päivänä.

6 §

Tukea koskeva päätös

Kansaneläkelaitos antaa kirjallisen päätöksen tuen myöntämisestä, hylkäämisestä ja tuen takaisinperimisestä.

Päätöksen tiedoksi antamisesta säädetään Kansaneläkelaitoksesta annetun lain (731/2001) 20 a §:ssä.

7 §

Menettelysäännökset ja muutoksenhaku

Tukeen sovelletaan, mitä säädetään oikeuden tai etuuden siirtämisestä toiselle sairausvakuutuslain (1224/2004) 15 luvun 15 §:n 2 momentissa sekä etuuden takaisinperinnästä mainitun luvun 18 §:ssä ja takaisinperintäsaatavan vanhentumisesta 19 §:ssä. Tukeen sovelletaan myös, mitä säädetään muutoksenhausta, itseoikaisusta ja päätöksen poistamisesta sairausvakuutuslain 17 luvussa sekä asiakkaan oikeudesta saada tietoja, tietojen saamisesta ja luovuttamisesta mainitun lain 19 luvussa. Kansaneläkelaitos käyttää etuutta myöntäessään hallussaan olevia tietoja toimeentulotuesta annetun lain 7 §:n mukaisen perustoimeentulotuen maksamisesta. Tämän lain mukaista tukea ei saa ulosmitata.

8 §

Rahoitus

Etuus maksetaan valtion varoista. Sosiaali- ja terveysministeriö korvaa Kansaneläkelaitokselle tämän lain nojalla suoritettavista etuuksista aiheutuvat kustannukset.

Valtio maksaa ennakot kunkin kuukauden ensimmäisenä arkipäivänä Kansaneläkelaitoksen arvioimien etuuskulujen mukaan. Toteutuneiden etuuskulujen ja suoritettujen ennakoiden erotus otetaan huomioon maksukuukautta seuraavan kolmannen kuukauden valtion ennakoiden suorituksen yhteydessä.

9 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2020.

Tämän lain mukaista tukea myönnetään ensimmäisen kerran syyskuulta 2020. Tätä lakia sovelletaan myös lain voimassaolon päättymisen jälkeen niihin tukiin, jotka myönnetään lain voimassaoloajalta.

2.

Laki

toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:
muutetaan väliaikaisesti toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 11 §:n 2 momentin 8 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1172/2018, ja
lisätään väliaikaisesti 11 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 49/2005, 1218/2005, 583/2007, 1107/2016 ja 1172/2018, uusi 9-kohta seuraavasti:

11 §

Huomioon otettavat tulot

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

- 8) opintotukilain (65/1994) 11 §:n 7 momentin mukaan maksettavaa opintorahan oppimateriaalilisää;
9) väliaikaisesta epidemiakorvauksesta annetussa laissa (/) tarkoitettua tukea.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____ ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2020.

Helsingissä 17.6.2020

Pääministeri

Sanna Marin

Sosiaali- ja terveysministeri Aino-Kaisa Pekonen

*Liite
Rinnakkaisteksti*

2.

Laki

toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:
muutetaan väliaikaisesti toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 11 §:n 2 momentin 8 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1172/2018, ja
lisätään väliaikaisesti 11 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 49/2005, 1218/2005, 583/2007, 1107/2016 ja 1172/2018, uusi 9-kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

11 §

Huomioon otettavat tulot

Huomioon otettavat tulot

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

8) opintotukilain (65/1994) 11 §:n 7 momentin mukaan maksettavaa opintorahan opimateriaalilisää.

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

8) opintotukilain (65/1994) 11 §:n 7 momentin mukaan maksettavaa opintorahan opimateriaalilisää;
9) väliaikaisesta epidemiakorvauksesta (/) annetussa laissa tarkoitettua tukea.

Tämä laki tukee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2020.